

PROGRAM PROTI ŠIKANĚ

Gymnázium, Havířov-Město, Komenského 2, příspěvková organizace,

Co je to šikana

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech nabýt i rysy organizovaného zločinu

Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.

Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Prevence šikany

Každý pedagog, obzvláště třídní učitel, je odpovědný za vytvoření zdravého klimatu třídy. Je povinen zejména:

- podporovat rozvíjení pozitivních vztahů mezi studenty
- jednat se studenty jako s partnery
- udržovat ovzduší důvěry mezi studenty a pedagogy
- v kritických situacích dát jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat
- nebýt lhostejný k projevům agresivity
- informovat studenty i rodiče, na koho se obrátit při problémech - třídní učitel, výchovný poradce, metodik prevence, schránka důvěry, vedení školy, linka důvěry.

Stadia šikany

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro". Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě - aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Jak poznáme, že by mohlo jít o šikanu

Příklady přímých znaků šikany:

- soustavné posměšné poznámky, nadávky, hrubé žerty, hanlivá přezdívka na adresu určitého žáka, pokud to tento žák těžko snáší a trpí tím
- jednostranné vyžadování věcných či peněžních darů
- jeden student vystupuje vůči druhému v roli „sluhy“ či „otroka“
- často opakované pošťuchování, strkání, údery, rány, kopání, poškozování věcí, které student neoplácí. Někdy je oběť dohnána až k projevům zoufalství
- na studenta je vyvíjen nátlak k vykonávání nemorálních až trestných činů
- rvačky, v nichž se jeden student snaží uniknout a je zřetelně slabší

Příklady nepřímých znaků šikany:

- student se o přestávkách zdržuje stranou od ostatních, nemá kamarády
- přestávky tráví v bezpečné blízkosti učitelů nebo mimo třídu. Vymýšlí si záminky, aby nemusel být ve třídě
- jeho prospěch se nevysvětlitelně zhoršuje, nesoustředí se na učení
- má často poškozené nebo rozházené věci, často se mu „záhadně“ ztrácí, ve třídě, v šatně, má zašpiněný či poškozený oděv
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí, nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- při týmových sportech bývá volen mezi posledními
- působí smutně, stísněně, často chybí z nejasných důvodů, nevolnost, bolení hlavy, stává se uzavřeným
- má-li promluvit před třídou, je nejistý a ustrašený
- mění svojí pravidelnou cestu do školy a ze školy
- pozor na nově zařazené studenty do třídy → přizpůsobovací konflikt

Šikana je každé chování, které splňuje tyto znaky:

- je cílené vůči jedinci nebo skupině
- je obvykle opakované, často dlouhodobé
- jeho záměrem je oběti ohrozit, ponížit či zastrašit
- oběť se mu neumí bránit a dlouhodobě trpí

Minimum pro rodiče

1) Rodiče by si měli všimnout nejrůznějších projevů, které by mohly být známkou šikany.

Například:

- a) Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- b) Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- c) Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- d) Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo).
- e) Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach.
- f) Ztráta chuti k jídlu.
- g) Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- h) Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- i) Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- j) Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- k) Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě.
- l) Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- m) Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- n) Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- o) Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- p) Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.
- q) Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- r) Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- s) Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

- 2) Pokud se dítě se svým trápením svěří, je důležité, aby mu rodiče věřili a maximálně ho citově podpořili.
- 3) Je potřeba, aby rodič zjistil, co, kdy, kde a jak se stalo.
- 4) Následuje návštěva školy. Nejlépe, když tam jdou oba rodiče. Zde je důležité informovat třídního učitele, ředitele školy a školního psychologa. Současně je nutné zjistit, zda je škola schopna odborně pomoci. Rodiče se mohou přímo zeptat: „Jak to budete vyšetřovat? Jak najdete vhodné svědky? Jak budete chránit naše dítě? Podle čeho poznáte počáteční a pokročilá stadia šikanování? Jaké metody nápravy použijete? atd.
- 5) Moc důležité je, aby rodiče něco o šikaně věděli. K tomu jim může pomoci kniha „Bolest šikanování“, která vyšla v nakladatelství Portál, „Skrytý svět šikanování“ (Portál 2009) nebo „Sborník z první celostátní konference o školním šikanování“ konané v Olomouci 30. 3. 2004. Tyto odkazy lze získat na webu www.minimalizacesikany.cz včetně odkazů na další servery.

Typy iniciátorů šikanování

1. typ - hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy - narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností. Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních. Častý výskyt agrese a brutality rodičů. jakoby agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali
2. typ - velmi slušný, kultivovaný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků. Časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky v rodině.
3. typ - „srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídká oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrná snaha vypíchnout „humorné“ a „zábavné“ stránky.

Postupy

A. Postup, má-li učitel podezření na šikanu

1. Konfrontovat svá pozorování s dalšími kolegy.
2. Co nejdříve oznámit své podezření vedení školy, výchovnému poradci, školnímu psychologovi, konzultovat další postup.
3. Mezi čtyřma očima vyslechnout více nezaujatých svědků, popřípadě konfrontovat svědky mezi sebou.

Je zejména důležité získat odpovědi na následující otázky:

- a) Kdo je obětí, popřípadě kolik obětí je
 - b) Kdo je agresorem, kolik agresorů je.
 - c) Kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?
 - d) Co, kdy, kde, a jak dělali agresori obětem?
 - e) K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
 - f) Jak dlouho šikana trvá?
4. Spojit se s rodiči případné oběti, konzultovat výskyt nepřímých znaků šikany. Poprosit je o pomoc.
 5. Vyslechnout oběť citlivě, diskrétně, zaručit bezpečí a důvěrnost informací.
Nikdy neřešit problém před celou třídou!
 6. Zajistit ochranu oběti šikany.
 7. Teprve nyní vyslechnout agresory, případně konfrontovat agresory mezi sebou. Nikdy nekonfrontovat oběť a agresora. Vytipovat nejslabší člunek, dovést je k přiznání či vzájemnému obviňování.
 8. Požádat vedení školy o svolání výchovné komise (vedení školy, výchovný poradce, třídní učitel, metodik prevence). Ta na základě shromážděných informací posoudí, zda se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti /stupně 1-3 počáteční šikana, 4-5 šikana v pokročilém stádiu/, navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Potrestání agresorů je individuální, závisí na věku, intenzitě šikany a na tom, zda se jedná o první případ či recidivu.

9. Individuálně pozvat rodiče agresorů. Seznámit je se situací, sdělit jim navrhovaná opatření, (zdůraznit možnost nápravy) a požádat je o spolupráci. Pokud odmítají, zvážit oznámení na Policii ČR.
10. Individuálně pozvat rodiče obětí šikany. Seznámit je se situací, domluvit se na opatřeních (terapie, osobnostní výcvik...)
11. Rozebrat situace ve třídě (vynechat citlivé detaily), vysvětlit nebezpečí a důsledky šikany, oznámit potrestání viníků. Třidu i nadále pozorně sledovat.
12. Pokud se situace řeší pouze odchodem některých žáků, měl by odejít agresor, nikoli oběť!

B. Postup při oznámení šikany svědky

1. Rozhovor s těmi, kdo na šikanu upozornili, a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných dalších svědků.
3. Individuální rozhovory se svědky.
4. Vyslechnout oběť citlivě, diskrétně, zaručit bezpečí a důvěrnost informací. Nikdy neřešit problém opřed celou třídou. Nikdy nekonfrontovat oběť a agresora.
5. Zajištění ochrany obětem.
6. Rozhovor s agresory, konfrontace mezi nimi.
7. Individuálně pozvat rodiče agresorů. Seznámit je se situací, sdělit jim navrhovaná opatření, (zdůraznit možnost nápravy) a požádat je o spolupráci. Pokud odmítají, zvážit oznámení na Policii ČR.
8. Individuálně pozvat rodiče obětí šikany. Seznámit je se situací, domluvit se na opatřeních.
9. Rozebrat situace ve třídě (vynechat citlivé detaily), vysvětlit nebezpečí a důsledky šikany, oznámit potrestání viníků. Třidu i nadále pozorně sledovat.

C. Postup při pokročilé šikaně s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, „třídní lynčování“

1. Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.

5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

- V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.
- V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Výchovná opatření

Pro potrestání agresorů lze užít následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole.
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy.
- Doporučení rodičům obětí i agresorů návštěvy v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (dále SVP) nebo v nestátních organizacích majících obdobnou náplň činnosti jako SVP.